

14. 424

Ա. ԲՈՒԶԴԵՍ

ԴԵՊՔԵՐԸ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ
ՅԵՎ ԱՎԱՏՐԻԱՅՈՒՄ

32

P-91

ՊԵՏՀՐԱՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ • 1938

17 DEC 2009

Ա. ԲՈՒԶԴԵՍ

26 SEP 2006

32
P-91

Այ

ԴԵՊՔԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ
ՅԵՎ ԱՎԱՏՐԻԱՅՈՒՄ

ՊԵՏԶՐԱՏ

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՇԵՐԵՎԱՆ ● 1038

1 MAR 2013

А. БУЗДЕС

СОБЫТИЯ В ГЕРМАНИИ
И АВСТРИИ

Армгиз—Издательство полит. литературы
Ереван, 1938

Փաշխատական Գերմանիան համաշխարհային պատերազմի գլխավոր հրձիգն է: Վերջին ժամանակներում Կենտրոնական Յեվրոպայում ծավալված դեպքերը հաստատում են այդ: Նրանք գերմանական Փաշխովի աճող ազդեցիկության ցուցանիշն են հանդիսանում, Փաշխովի, վրը քափ-քրտինք մտած ձգտում է համաշխարհային նոր պատերազմ սանձալույծ անել աշխարհը վերաբաժանելու համար:

Ինչպես ելին զարգանում դեպքերը Կենտրոնական Յեվրոպայում, առաջին հերթին Գերմանիայում և Ալստերիայում, և ինչ են դրանք նշանակում:

1938 թ. փետրվարի 5-ին Փաշխատական մամուլը Գերմանիայի բնակչությանը և ամբողջ աշխարհին ազդարարեց մի «ուրախ» դեպքի մասին՝ Հիտլերն ամբողջ քաղաքական, ռազմական և տնտեսական իշխանությունը կենտրոնացրեց իր ձեռքերում: Նա իր վրա վերցրեց Գերմանիայի բոլոր զինված ուժերի ղեկավարությունը: Գյորլինգը ստացավ գեներալ-ֆելդմարշալի աստիճան: Ռազմական մինիստրությունը վերակազմվեց ե՛ր գեներալ-ֆելդմարշալ Բլոմբերգը, Գերմանիայի ռազմական նախկին մինիստրը Հիտլերի իշխանության գլուխ անցնելու որովանից, և գեներալ-գնդապետ Ֆրիզը, բանակի գլխավոր հրամանատարը, հանված են իրենց պոստերից:

Հասկանալի չէ, հիտլերյան կառավարությանը «ցանկալի չէր» հրաժեշտ տալ այդ գեներալներին:

Բայց նրանց ծեր հասակը և առողջության վատ վիճակը թեղադրեցին Հիտլերին իրենց գրաված պաշտոնները նրանց ազատելու անհրաժեշտությունը։ Այսպես էլին ջանում բացատրել այդ բանը Փաշիստական չլազերերը։

Հիտլերը հատուկ նամակներով դիմեց այդ յերկու գեներալներին, «ցավելով», վոր ստիպված է լինում նրանց ազատել աշխատանքից։ Բլոմբերգին գրած դիմումի մեջ Հիտլերը գրում է. «Ռազմական և տերիտորիալ տեսակետից Գերմանիայի լիակատար սուզկրենուկության՝ 1936 թ. կատարված վերականգնման ժամանակից սկսած, դուք միջանի անգամ խնդրել եք ինձ ազատել ձեզ ձեր գրաված պաշտոնից, վորը ծանր պահանջներ է դնում ձեր առողջության առաջ։ Այժմ, մեր ժողովրդի և նրա զինված ուժերի վերականգնման հինգ տարին վերջանալուց հետո, յես ուզում եմ բավարարել ձեր նորից կրկնած խնդրը»։

Հառկապես ընորոշ է Հիտլերի դիմումը նախկին գլխավոր հրամանատար Ֆրիչին, դիմում, վորը մենք բերում ենք ամբողջովին.

«Ինկատի ունենալով ձեր առողջության վատ վիճակը, դուք հարկադրված եք յեղել խնդրելու ինձ ազատել ձեզ ձեր գրաված պաշտոնից։ Քանի վոր ձեր վերջերս հարավում ապրելը սպասված հետևանքները չափեց, յես վորոշեցի կատարել ձեր խնդիրը։

Ոգտվում եմ բանակում ձեր ունեցած իսկական ծառայությունից հեռանալու հանգամանքից նրա համար, վորպեսզի խորը յերախտադիտությունը նշմ ձեր աչքի ընկնող ծառայությունները բանակը վերականգնելու բնագավառում, վորովհետև ձեր անունը

պատմականորեն առհավետ կապված կլինի գերմանական բանակի հզորությունից այս վերանորոգման և վերականգնման հետ 1935 թ. մարտից մինչև 1938 թ. փետրվարը ընկած ժամանակամիջոցում»։

Այս դիմումներին նայելով, կատարված տեղափոխումները վոչինչ արտասովոր բան չեն ներկայացնում, և Փաշիստական Գերմանիայում ամեն ինչ կարգին է։ Պետք էր փոխարինել այդ գեներալներին։ Այդ մասին նույնպես հոգաց «Ֆյուրերը»։

Չար լեզուները տարածեցին ելի մեկ, հենց նույնքան «ստույգ» վերսիա ռազմական միջխտր Բլոմբերգին հրաժարեցնելու պատճառների մասին։ Բայց ծեր հասակից (60 տարեկան) և առողջության վատ վիճակից այս գործում ճակատագրական դեր խաղաց իբր թե նրա հարսանիքը։

Պրուսական ազնվականության հին տրադիցիաների համաձայն Փելզմարշալը պետք է իրեն իրն ընտրել միմիայն իր խավի շրջանից։ Բայց Բլոմբերգն ամուսնացել է 29 տարեկան իր քարտուղար Գրյունի, արհեստավորի աղջկա հետ։ Այս բանը հակասում է հին պրուսական ռազմական կաստայի տրադիցիաներին։ Գերմանական բանակում սպաների, նամանավանդ բարձր դիրք գրավողների նման ամուսնություններ չէին թույլատրվում։ Ոգտվելով այս առիթից, ռայխսվերը պահանջեց Բլոմբերգի հրաժարականը։ Ռայխսպետերի գեներալները բողոք հայտնեցին այն առթիվ, վոր Հիտլերը և Գյոբլինգը ներկա էլին Բլոմբերգի հարսանիքին։ Բայց այժմ, Հիտլերի կարգադրությամբ, Բլոմբերգը հրաժարեցված է։ Դրանով իսկ ռայխսվերը բավարարվեց, և գերմանական բանակի ու պրուսական

ազնվականութեան համազգեստի պատիվը պահպանված է :

Այսպիսի տեսք ունեյին փետրվարի 5-ի դեպքերը Գերմանիայում՝ Ֆաշիստական մամուլի լուսաբանմամբ: Իրականում, գերմանական ռալիսովերի ղեկավարութեան մեջ և Ֆաշիստական Գերմանիայի այլ ղեկավար որդաններում կատարված տեղափոխումները կրում էին ամենևին վոչ այնպիսի անմեղ բնույթ, ինչպես այդ ջանքում եր ներկայացնել Ֆաշիստական մամուլը:

Իրականում հապա ի՞նչ տեղի ունեցավ Գերմանիայում:

Վերը հիշատակված տեղափոխումների մասին փետրվարի 5-ին Հիտլերի հրապարակած կարգադրություններն արտացոլում են ներքին տարաձայնությունները Ֆաշիստական Գերմանիայի ղեկավարող շրջաններում: Պայքարը Ֆաշիստական վերնախավերում սկսվել է փետրվարի 5-ից շատ առաջ: Մասնավորապես, անտագոնիզմը ռալիսովերի կադրային սպայութեան և Ֆաշիստական ղեկավարութեան մեջ զարգացել է Հիտլերի՝ իշխանութեան գլուխ կանգնելու մոմենտից: Այդ պայքարը հատկապես սրվեց 1938 թ. հունվարի վերջին որերին: Բայց Ֆաշիստական «ազատ մամուլը» բոլոր ուժերով ջանում է թաղցնել յեղած հակասությունները, և հարկ է լինում բոլոր այդպիսի բաները լուկ կռահել, իսկ հետագայում իմանալ տեղի ունեցած փաստերի մասին:

«Այսօրվա Գերմանիայում քաղաքական դիմադրություն տեղի չեն ունենում կուլիսների հետևում: Յեւ միայն յերբ խաղը վերջացած է, մենք իմանում ենք, թե

ի՞նչ է տեղի ունեցել և վորոնք են տեղի ունեցածի հետևանքները», — նշում է անգլիական կոնսերվատիվ «Իվնինգ ստանդարտ» լրագրի 1938 թ. փետրվարի 5-ի համարը:

Անգլիական լրագրի այս բնութագրերը վերաբերում է դեպքերի թե՛ պատճառների և թե՛ բնույթի լուսաբանմանը, դեպքեր, վորոնք տեղի ունեյին Գերմանիայում 1938 թ. փետրվարին: Այս դեպքերը, վորոնք իրենց արտացոլումն են գտել Ֆաշիստական կառավարութեան կազմի մեջ տեղի ունեցած խոշոր տեղափոխումների մեջ, պարզաբանվում են, յեթե միայն ուշադրութեամբ նայենք իրերի իսկական դրութեանը Գերմանիայում, այլ վոչ թե այն պատճառով, վոր նրանց մասին գրում են Ֆաշիստական լրագրերը:

Այս դեպքերը հասկանալու բանալին տալիս է մեղ թեկուզ և գերմանական Ֆաշիստների կողմից իրենց զիկատատուրայի հնգամյակը տոնելու բնույթը:

Հունվարի 30-ին, Ֆաշիստների՝ իշխանութեան գլուխ անցնելու օրը, «յերրորդ կայսրութեան» մեջ նըվում է վորպես տոն: Այդ օրը սովորաբար հալաքվում է «ռալիստադը», և Հիտլերը տրադիցիոն ճառ է արտասանում: Ֆաշիստական զիկատատուրայի հերթական տարեդարձը տոնվեց Գերմանիայում նշանակալիորեն ավելի պակաս հանդիսավոր կերպով, քան անցյալ տարիներում: Նույնիսկ ինքը «Փյուրերը» ձեռնպահ մնաց յելույթ ունենալուց: Արդեն ամեն ինչ պատրաստված էր «ռալիստադի» հունվարի 30-ի տրադիցիոն նիստի առթիվ, արդեն դրված էին բարձրախոսներ շենքի և դրոշակների կայմի մոտ, — բայց անսպասելիորեն «ռալիստադի» նիստը ի չիք դարձավ:

Հենց այդպես ել անսպասելիորեն ի չիք դարձավ ծանր ինդուստրիայի ներկայացուցիչների բանկետը, վորտեղ Հիտլերը պետք է ճառով հանդես գար Փաշխտական կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան մասին:

Փաշխտական դիկտատուրայի հնգամյակի այնքան «անադմուկ» հավերժացման այդ փաստը Գերմանիայի քաղաքական դրութիւնը դիտող մարդկանց ուշադրութիւնը լարեց. յետեւ Հիտլերը, վորը սիրում էր ամեն բանի առթիւ հանդես գալ ճոճաւոր ճառերով, հանկարծ հրաժարվեց յետեւ իր ունենալուց հնգամյակի որը, ապա, ըստ յերեութիւն, այստեղ թաղնված է մի ինչ-վոր լուրջ պատճառ: Յեւ այդ պատճառը չառ չուտով յերեւան յեկաւ: Ըստ սովորութեան, հունվարին, տարեգարձի նախորդակին, Հիտլերը իր մոտ Բերլինի քաղաքի միջոցով սարքում էր մի շարք պաշտոնական ընդունելութիւններ և խորհրդակցութիւններ: Այդ խորհրդակցութիւններում Հիտլերը, ինչպես գրում է Ֆրանսական «Թան» լրագիրը, շոշափում է զանազան խմբերի կարծիքը, իրազեկ է դառնում նրանց տրամադրութիւններին և դրան համապատասխան վորոշում է իր վարքագիծը: Ընթացիկ տարում այս ընդունելութիւններն ու խորհրդակցութիւններն անցնում էին առանձնապէս բուռն կերպով: Ռայխսպլերի բաղմաթիւ գիմումները և մյուս շրջանների արտահայտած հավանութիւնները վկայում էին, վոր կառավարող առանձին խմբակներում առկա յեն լուրջ տարաձայնութիւններ ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան հիմնական հարցերի շուրջը:

Ամենից առաջ Հիտլերը այդ ընդունելութիւններ

ժամանակ լսեց դժգոհութիւն Իսպանիայի ինտերվենցիայի հետեւանքները, դժգոհութիւն Իտալիայից, Գերմանիայի դաշնակցից այդ արշուճող ավանտյուրայում: Ձգձգվող պատերազմը, հանրապետական զորքերի կողմից ինտերվենտներին ցույց տրված հերոսական դիմադրութիւնը խիստ դժգոհութիւն առաջացրին Փաշխտական քաղաքականութիւնից Գերմանիայի լայն շրջաններում: Այս տրամադրութիւնները համակրանք դտան նաեւ բանակում: Ռայխսպլերի շրջանները բացահայտ դժգոհութիւն էին արտահայտում անժամանակ սկսված և վոչ-բավականաչափ նախապատրաստված ինտերվենցիայից: Բացահայտ անհավանութիւնն արտահայտվում էր նաեւ Գերմանիայի ու Ճապոնիայի դաշինքի առթիւ: Ճապոնիայի կիրառած ավանտյուրիստական քաղաքականութիւնը, նրա ձեռնարկած պատերազմը Չինաստանում դժվարացրին նրա դաշնակիցների համար հարաբերութիւնները Յեւրոպայի հիմնական կապիտալիստական պետութիւնների՝ Անգլիայի և Ֆրանսիայի հետ:

Այսպիսով, Ռայխսպլերի ներկայացուցիչները փաստորեն արտահայտվում էին ընդդէմ «Հում-Բեռլին-Տոկիո առանցքի», վորը դարձել էր Գերմանիայի արտաքին քաղաքականութեան հիմքը: Ֆրանսական «Թան» լրագիրը հաղորդում է.

«Ռայխսպլերի ղեկավարները «Փյուլերի» հետ ունեցած ինտերվյուի ժամանակ քննադատութեան յենթարկեցին պետութեան կողմնորոշումն արտաքին քաղաքականութեան հարցերում: Նրանք դեմ էին արտահայտվում Իտալիայի հետ չափազանց սերտ համագործակցութեանը, Իսպանիայում յեղած ինտերվենցիայի

դեմ և Ճապոնիայի հետ համագործակցելու դեմ։ Նրանք ազդարարեցին, վոր անհրաժեշտ է մերձենալ Լոնդոնի հետ, թուլացնել փարիզի հետ ունեցած հարաբերությունների լարումը»։

Մեծ հավակնություններ առաջադրեցին, այս իսկ լրագրի խոսքերով, նաև արդյունաբերական շրջանների և հողատերերի ներկայացուցիչները։ Արդյունաբերողները դժգոհություն արտահայտեցին ֆաշիստական կառավարության կիրառած՝ ավտարկիայի քաղաքականությունից։ Կալվածատիրության կողմնակիցների ներկայացուցիչները հայտարարեցին, թե «քառամյա պլանը» քայքայում է գերմանական դյուղատնտեսությունը։

Ֆաշիստական դիկտատուրայի՝ հնգամյակի տոնակատարությունը նախորդող այս խորհրդակցություններում հայտնաբերվեցին լուրջ տարաձայնություններ ներքին և արտաքին քաղաքականություն հիմնական հարցերի շուրջը։

Անգլիական լեյքորիստական՝ «Դեյլի Հերալդ» լրագիրը 1938 թ. փետրվարի 7-ին այսպես է բնորոշում Գերմանիայի ղեկավար չըջաններում տեղի ունեցած այն պայքարը, վորը 1938 թ. հունվար-փետրվարյան ղեպքերի իսկական պատճառը հանդիսացավ։

«Ահա այն, ճգնաժամի ներքին պատմությունը, ճգնաժամ, վորը սպառնում էր Գերմանիան անջատել... Ճգնաժամը պայմանավորված էր մեծ պայքարի յերեք տեսակով. 1) պայքար բանակի ու ֆաշիստական կուսակցության միջև. 2) Գյոթերնգի «քառամյա պլանի» կազմակերպության ու խոշոր արդյունա-

բերողների միջև և 3) հենց իրենց՝ ղեկավարող ֆաշիստների միջև»։

Այսպիսով, Գերմանիայում ֆաշիստական ռեժիմի հնգամյակի տոնակատարությունը նախորդող խորհրդակցություններն ու ընդունելությունները խորը հասունություններ բացահայտեցին ղեկավար բանակում և ցույց տվին այդ ռեժիմի ամբողջ սնանկությունը։ Այս հանգամանքները նշանակալիորեն կրճատեցին Հիտլերի պերճախոսության հեղեղը։ Նա ստիպված երտարեղարձի ուրը հրաժարվել ֆաշիստական տիրապետության կայունության ու անսասնելության մասին իր արադիցիոն հանդիսավոր ճառերից։

«Նոյե ցյուրիխեր ցայտունդի» փետրվարի 6-ի համարը հալորդում է.

«Այն լուրը, թե Հիտլերը մտադրվել էր ռայխստագում ագրեսիվ քաղաքական ճառ արտասանել և վորչառ գեներալների կողմից աջակցություն գտած գեներալ Ֆրիչը արգելել է այդ ճառը, Լ՛ի ավելի հավանական է դառնում»։

Վո՞րն է Գերմանիայի կառավարող շրջաններից մի մասում յեղած դժգոհության պատճառը։ Ինչո՞վ բացատրել, վոր գերմանական բուրժուազիայի ամենատեղեկիտն ու իմպերիալիստական մասի ծրագրին իրագործող ֆաշիստական դիկտատուրան դժգոհություն առաջացրեց վո՛չ միայն ժողովրդական լայն մասսաների մեջ, այլև նույնիսկ հենց բուրժուազիայի ղեկավար շրջաններում և բանակի ղեկավարության մեջ։

Այդ դժգոհության պատճառն արմատավորված է անցած հինգ տարվա ընթացքում ֆաշիստների տիրա-

պետութեան Հանրապետութեամբ: Յերբ Հիտլերը փետրվարի 20-ին մեծ ուշացումով այնուամենայնիվ արտասանեց Փաշխտական դիկտատուրայի հնգամյա-կին նվիրված իր ճառը, նա ստիպված եր, յերկրում թագավորող իրը թե լիակատար բարեկեցութեան մասին արած սնապարծ հայտարարութեանները կողքին, ընդունել այդ ճառում, վոր «Գերմանիայի տնտեսական դրութեանը ծանր ե»:

Գերմանիան մի հսկայական ռազմական ճամբարի վերածելը, ամբողջ եկոնոմիկան պատերազմը նախապատրաստելու խնդիրներին յենթարկելը ծանր են անդրադառնում տնտեսութեան կարեւորագույն ճյուղերի կացութեան վրա, սուր կերպով վատացնում են ժողովրդական լայն մասսաների դրութեանը:

Հանրահայտնի յե, վոր Փաշխտների իշխանութեան գլուխ անցնելուց հետո ուժեղացավ բանվոր դասակարգի շահագործումը: Փաշխտական ռեժիմի տիրապետութեան 5 տարվա ընթացքում բանվորների աշխատավարձը Գերմանիայում իջավ 30%-ով, իսկ այդ ժամանակամիջոցում աշխատանքային որվա տե-վորութեանն ավելացավ 16%-ով: Դրա փոխարեն կապիտալիստների յեկամուտներն այդ 5 տարվա ընթացքում՝ 1932-ից մինչև 1936 թ. աճեցին 70%-ով:

Հակա֓աշխտական «Դոյչե ինփորմացիոնեն» բյուլետենի տվյալները համաձայն, վորոնք կազմվել են գերմանական պաշտոնական վիճակագրութեան հիման վրա, 1933 թ. ապրիլից մինչև 1937 թ. սեպտեմբերը առաջին անհրաժեշտութեան առարկաների գները աճել են 24,2%-ով:

«Թնդանոթներ յուղի փոխարեն» լողունդն իրակա-

նացնելու կարգով, սուր կերպով փոխվեց գերմանական ներմուծման և արտահանման կառուցվածքը: Ներմուծման հիմնական առարկան հանդիսանում ե հումքը ռազմական արդյունաբերութեան համար. սպառման առարկաների ներմուծումը, վորոնց Գերմանիան մեծ կարիք ե գզում, սուր կերպով կրճատվեց: 1932 թվի հետ համեմատած՝ ճարպերի ներմուծումը կրճատվեց 207 հազ. տոննից մինչև 120 հազ. տ., դարու ներմուծումն ընկավ 568 հազ. տոննից մինչև 46 հազ. տ., կերերի ներմուծումը՝ 200 հազ. տոննից մինչև 7 հազ. տ. և այլն: Դրա փոխարեն արդյունաբերական հումքի ներմուծումը հսկայական չափերի հասավ. 1932 թ. ներմուծված եր 3,8 միլիոն տ. հանքանյութ և մետաղ, իսկ 1936 թ. 20 միլիոն տ. ավելի:

Նշանակալիորեն ուժեղացավ հարկային ճնշումը:

Հարկային մուտքերը 1932/33 թ. կազմում եյին 10,2 միլիարդ մարկ: 1936/37 տնտեսական տարում նրանք աճեցին մինչև 15,9 միլիարդի, իսկ ընթացիկ Ֆրիանսական տարում կազմում են մոտավորապես 18 միլիարդ մարկ: Առանձնապես ուժգնորեն աճեցին մասսայական հարկերը: Աշխատավարձի հարկերն ա-վելացան 221,5%-ով, լայն սպառման ապրանքների հարկերը՝ 159,4%-ով և այլն: Հարկային ճնշման ուժեղացումը խփում ե ամենից առաջ աշխատավորնե-րին, նրանց կենսական մակարդակին: Այս հիման վրա ե'լ ավելի յե աճում գծագնութեանը բնակչութեան լայն մասսաների մեջ:

Փաշխտական Գերմանիայում դաժան ճնշման և յենթարկվում գյուղացիութեանը:

Ֆաշիստական դիկտատուրան բարեկամեց կալվածատիրական տնտեսությունների վիճակը, բարձրացնելով հացահատիկների զներն ի հաշիվ գյուղացիական անասնապահական տնտեսության:

Ֆաշիստական դիկտատուրայի բոլոր միջոցառումները գյուղատնտեսության բնագավառում—անասնակերի և սննդամթերքների ներմուծման կրճատումը, անասունի, կաթի, ձվի, բանջարեղենի ազատ վաճառումն արգելելը, մթերքների (այդ թվում և անասնապահական) հարկադիր հանձնումը պետութայնը ցածր պներով և այլն, ուժեղ կերպով զարկում են մանր գյուղացիական տնտեսութայնը: Աշխատավոր գյուղացիութայնը կողոպտման և յենթարկվում նաև չափից դուրս հարկերի ու հանուրդների միջոցով:

Այս հողի վրա ե'լ ավելի յե աճում դժգոհութայնը Ֆաշիստական ռեժիմից գյուղացիութայն մեջ, դժգոհութայն, վորը յերբեմն յերևան և գալիս մասսայական յելույթներում ընդդեմ Ֆաշիստական քաղաքականութայն: Տեղի եյին ունենում գյուղացիների յելույթներ ընդդեմ Ֆաշիստական իշխանութայն ներկայացուցիչների՝ գյուղերում: Գյուղացիների տրամադրութայնն առանձնապես հանդես յեկավ Գերմանիայում աշնանային մանյովրների ժամանակ: Գյուղացիները պատում եյին պլակատները, փչացնում եյին այն ամենը, ինչ կարող եյին, բանակի տեղաշարժումը դժվարացնելու համար: Այսպես եյին արտահայտում նրանք իրենց վերաբերմունքը Ֆաշիստական բանակի հանդեպ:

Նախքան իշխանութայն գլուխ անցնելը Ֆաշիստներն իրենց գեմադոգիական խոստումներով իրենց

կողմն եյին գրավում մանր բուրժուազիայի նշանակելի մասը: Այժմ մանր բուրժուազիան ավելի ու ավելի յե համոզվում, վոր ինքը չարաչար սխալած և յեղել: Ֆաշիստական Գերմանիայում դաժան շահագործման են յենթարկվում մանր արհեստավորների մասսաները: 1937 թ. սկզբում Գյորլինգը հայտարարեց, վոր Գերմանիայում յեղած մանր արհեստավորական ձեռնարկութայններից 700 հազ. «անկայուն», ավելորդ են: Հարկավոր և, վոր այդ ձեռնարկութայններում աշխատողներն իրենց աշխատանք գտնեն այլ տեղերում: Իսկ վորպեսզի ստիպեն նրանց այդ անելու, նրանց այլևս հումք չեն տալիս, իսկ հարկերը և ապորինի տուրքերը քանի զնում բարձրանում են: Այսպիսով մանր արհեստավորների մասսաները քայքայման են հասցվում:

Բանվորների, գյուղացիների, արհեստավորների և մանր բուրժուազիայի մյուս խավերի կենսական մակարդակի իջեցումը նշանակելիորեն կրճատեց Գերմանիայի ներքին շուկան: Ներքին շուկան նեղացնելը դժվարացնում և լայն սպառման առարկաների վաճառահանումը, մեծ դժվարութայններ և ստեղծում արտադրութայն շատ ճյուղերի համար:

Չնայած բնակչութայն աճմանը (տարեկան միջին աճը՝ 300 հազ. մարդ), 1935 թ. Սաարի մարզը Գերմանիայի կազմի մեջ մտցնելուն, արտադրած սպառման առարկաների մասսան զգալի կրճատվեց: Յեկեկ 1929 թ. արտադրված սպառման առարկաների ընդհանուր մասսան ընդունենք 100, ապա այդ առարկաների արտադրութայնը 1934 թ. կկազմի 92,4%, 1935 թ.—88,2%, 1936 թ. (առաջին կիսամյակում)

94,8%, իսկ 1937 թ. (1928 թ. արտադրութեան համեմատութեամբ) II կվարտալում՝ 96,5%: Հարկ ե նաև հաշվի առնել, վոր սպառման այդ առարկաների թվի մեջ մտնում են հագուստեղենը, կոշիկեղենը և այլ ապրանքներ, վորոնցով մատակարարվում է բանակը:

Լայն սպառման առարկաների արտադրանքի իջեցման մասին խոսում են նաև ուրիշ փաստեր: Գերմանական «Վրեդիտգելչաֆտ» բանկի տեսութեան տվյալների համաձայն, Գերմանիայի տեքստիլ արդյունաբերութեանը 1937 թ. բեռնավորված էր իր արտադրական կարողութեան միայն 60%-ով, կարի արդյունաբերութեանը՝ 56%-ով: Սպառման առարկաներ արտադրող մի շարք այլ ճյուղեր բեռնավորված են ավելի պակաս, քան մինչկրիտիկայի 1928 թվին:

Այս հանդամանքները դժգոհութեան են առաջացնում վոչ միայն աշխատավորների մեջ, այլև բուրժուազիայի վորոշ խավերի մեջ:

Արդյունաբերութեանը Գերմանիայում վերջին տարիների ընթացքում զարգանում էր գլխավորապես արտադրութեան միջոցների արտադրութեան հաշվին: Նույնիսկ ավելի ճիշտ կլինի ասել, վոր արտադրութեանը զարգանում էր վոչ թե ի հաշիվ արտադրութեան միջոցների մշակման ընդհանրապես, այլ ի հաշիվ ավերածութեան միջոցների, ի հաշիվ պատրաստվող և մասամբ տարվող արդեն պատերազմի սպասարկման: Նույնիսկ բուրժուական լրագրերը նշում են այն փաստը, վոր գերմանական արդյունաբերութեանը սպասարկում է գլխավորապես պատերազմի նպատակներին:

«Արդյունաբերական աշխուժացումը Գերմանիա-

յում կապված է համարյա բացարձակապես սպառողինումների հետ... Այն ժամանակ, յերբ Գերմանիան հանդերձում էր վերին աստիճանի մեքենայացված մի մեծ բանակ, կառուցեց ողջային խոշոր նավատորմիդ, ստեղծում է նոր ծովային նավատորմիդ և համարյա վերջացրել է իր նոր ճանապարհները, կամուրջները,—17 միլ. նրա աշխատավոր բնակչութեանը, մասնավոր անձերը այլևս հագուստ չեն ձեռք բերում և մեծ քանակութեամբ սնունդ չեն գործածում»,—գրում էր անգլիական լրերալ «Մանչեստեր Գարդիան» լրագիրը 1936 թվին:

Տնտեսութեան ռազմականացումը ծնեց հումքի սուր պակասորդ: Հումքը, վորը դանվում է արտասահմանում, նախորոշվում է առաջին հերթին ռազմական արդյունաբերութեան պահանջները բավարարելու համար: Այդ պատճառով առանձնապես սուր կերպով է շոշափելի դառնում հումքի պակասը սպառման առարկաների արտադրութեան բնագավառում:

Արտադրութեան այն ճյուղերի արդյունաբերողների մեջ, վորտեղ ամենից ավելի յե զգացվում հումքի պակասը, խիստ դժգոհութեան կա: Ե՛լ ավելի յե զգացվում նաև այս խավերում դժգոհութեան ավտարկիայի՝ Գերմանիան համաշխարհային շուկայից անջատելու քաղաքականութեանից:

Ֆաշիստական դիկտատուրայի հնգամյակի բալանսը ցույց է տալիս սպառողինումների խիստ աճում, լայն աշխատավորական մասսաների կյանքի մակարդակի նույնքան իսկ խիստ իջեցում: Յեթե առաջ ֆաշիստական կառավարիչներն առաջադրում էին «Թնդանութեան» յուղի փոխարեն» լողունդը, ապա վեր-

ջին ժամանակս նրանք ավելի հաճախ են խոսում հացի սպառումը կրճատելու անհրաժեշտության մասին: 1937 թվին, «Բերքի տոնի» ժամանակ արտասանած իր ճառում Հիտլերը աներկմտորեն շեշտեց այդ խնդիրը— կրճատել հացի սպառումը: Ավտարկիայի քաղաքականության և տնտեսությունը կատարելապես պատերազմի նպատակներին յենթարկելու հետևանքով Փաշիստական կառավարությունը հարկադրված յեղավ կարևորագույն սննդամթերքների սպառման խիստ կարգավորմանն անցնելու: Այս ամենը գերմանական ժողովրդի լայն մասսաներում առաջացնում է աճող դիմադրություն Փաշիստական ռեժիմին: Շարունակ ուժեղանում է մասսայական դժգոհությունը Փաշիստական դիկտատուրայի տիրապետությունից: Այս դժգոհությունն ընդգրկեց վո'չ միայն աշխատավորներին, մանր բուրժուազիային, այլև խոշոր բուրժուազիայի առանձին խավերին և գերմանական բանակի ղեկավարությունը:

Տիրապետող բուրժուազիայի միջանի, ավելի զգաստ ներկայացուցիչներ տազնապ են կրում Փաշիստական տիրապետության հանրազոմաբների առթիվ, դժգոհություն են արտահայտում Հիտլեր—Գյոբլինգի քաղաքականությունից: Այս հողի վրա զարգանում է պայքարը հենց ղեկավարող կլիկայի մեջ:

Փաշիստական Գերմանիայի ղեկավարող շրջանների այս պայքարում թագնված է 1938 թ. հունվար—փետրվարին տեղի ունեցած գեպլերի պատճառը:

* * *

Ինչպե՞ս էլին տեղի ունենում այդ գեպլերը:

Ռայխսպլերի շրջաններում յեղած դժգոհությունը

արտահայտվում էր վոչ միայն առանձին հայտարարություններով, այլև ընդունում էր նշանակելիորեն ավելի ակտիվ ձևեր: Ահա՛ թե ինչ է հաղորդում այդ մասին «Թան» լրագիրը:

«Գեներալ Ֆոն Ֆրիչը իրեն մոտ հրավրեց ուրիշ գեներալների նրա համար, վորպեսզի նրանց հետ մեկտեղ նշի գեստապոյի հարձակմանը դիմադրելու պլանը: Հունվարի 28-ի առավոտը ռայխսպլերի վաշտը գրավեց Վիլհելմշտրասեյի վրա գտնվող № 64 պալատի շենքը, Հիտլերի դրասենյակի մոտակայքում: Դրանով գեներալ Ֆրիչը ուզում էր Հիմմլերին* ցույց տալ, թե ինքը պատրաստ է դիմադրություն ցույց տալ, ուժին պատրաստ է ուժով պատասխանելու: Միաժամանակ միջոցներ ձեռք առնվեցին նրա համար, վորպեսզի միջանի ստրատեգիական կետեր մայրաքաղաքում գեստապոյն չգրավեր: Հունվարի 28-ի և 29-ի որերը Բեռլինում ընթացան տեռորի պայմաններում: Նշանավոր մարդկանց նշանակելի մասը, վորը քիչ թե շատ մասնակցել էր գեներալների դավադրությանը, շտապով թողեց մայրաքաղաքը: Հունվարի 29-ի յերեկոյան հայտնի դարձավ, վոր Հիտլերը ստորագրել է Բլոմբերգին հրաժարեցում տալը, վորը պահանջում էր ռայխսպլերը, և միաժամանակ ստորագրել է գեներալ Ֆրիչի հրաժարեցման հրամանը: Ֆրիչը հունվարի 30-ին, յերբ նրան հայտնեցին իրեն հրաժարեցում տալու մասին, ուղեց հասկացնել, վոր ինքը չի ել մտածում յենթարկվել այդ հրամանին: Հունվարի 31-ին իրադրություն լարվածությունն ուժեղացավ:

* Հիմմլեր—գեստապոյի պետը:

Հենց այդ մոմենտին բեմի վրա յերևան է գալիս վորպես միջնորդ ռայխսպիերի ու Հիտլերի միջև զենեքալ կեյտելը: Կեյտելը գերմանական ռազմական շրջաններում աչքի ընկալ այն մոմենտից, յերբ Ֆրիչի փոխաբեն նրան հանձնարարվեց մանյովրների հրամանատարութիւնը: Հունվարի 31-ին զենեքալ Կեյտելը սկսեց բանակցութիւններ վարել Հիտլերի հետ: Այդ բանակցութիւնների յետևեալ զենեքալ Ֆրիչի և զապաղրութեան մասնակից այլ անձերի հետաքննութեամբ համաձայնութիւններ: Փետրվարի 1-ին Հիմմլերն անձամբ ներկայացաւ Ֆրիչին և հայտարարեց նրան Հիտլերի հրամանը նրան ձերբակալելու մասին»:

Այսպես և նկարագրում զեպքերը Ֆրանսական «Թան» լրագիրը:

Իսկ փետրվարի 5-ին Փաշխտական մամուլը հրապարակեց հաղորդագրութիւն այն մասին, թե Հիտլերը Ֆրիչի և Բլոմբերգի հրաժարեցման համաձայնութիւնը տվեց նրանց առողջութեան վատ վիճակի կապակցութեամբ: Այդ նույն օրը մամուլում հանդես եկաւ Հիտլերի՝ վերը մեջբերված կեղծավոր դիմումը Ֆրիչին: Այդ դիմումը հրապարակվեց միջանի օր անց այն բանից հետո, յերբ Ֆրիչը Հիտլերի կարգադրութեամբ ձերբակալված էր:

Յերկրում լարված վիճակ ստեղծվեց: Ֆրիչի ձերբակալութիւնը ուժեղ հուզմունք առաջացրեց ռայխսպիերի շարքերում: Դեռ մինչև փետրվարի 4-ը Բավարիայում, չեխոսլովակյան «Հալլո Նովին» լրագրի հաղորդագրութեան համաձայն, ձերբակալվեց մոտ 300 սպա: Բազմաթիւ սպաներ փախան արտասահման՝ վախենալով ռեպրեսիաներից: Բեռլինում և Պրուսիա-

յի, Բավարիայի շատ քաղաքներում ու այլ մարդերում մասսայական խուզարկութիւններ և ձերբակալութիւններ կատարվեցին սպաների մեջ:

Այդ նույն «Հալլո Նովին» լրագիրը հաղորդում է, վոր հունվարի 31-ին և փետրվարի 1-ին Արևելյան Պրուսիայում «Պողպատե սաղավարտ» (նացիոնալիստների կուսակցութեան մարտական կազմակերպութիւն, վորը գոյութիւն ուներ մինչև Փաշխտաների իշխանութեան գլուխ անցնելը) կազմակերպութեան նախկին բոլոր անդամները զինաթափվեցին և խիստ հսկողութեան տակ առնվեցին: Շտալհեյմականների խմբերից մեկը սկսեց բարեկազմներով փակվել զորանոցներում և կատեգորիկ կերպով հրաժարվեց զենքը հանձնել: Բանը հասավ փոխհրաձգութիւնների, վորի հետևանքով 3 մարդ սպանվեց և 11 մարդ վիրավորվեց: 16 բեռնատար ավտոմոբիլներով զեպքի վայրն ուղարկվեցին լավ զինված Փաշխտական պահանջներ ջոկատներ («SS»):

«Յենտրալ Նյուս» գործակալութիւնը Վարշավայից հաղորդում է, թե Դլազեվիցում և Արևելյան Գերմանիայի ուրիշ քաղաքներում հակաֆաշիստական խլրտումներ բռնկեցին: Արևելյան Պրուսիայում և Սիլեզիայում լայնորեն տարածվում են հակաֆաշիստական թերթիկներ «Կորչի»՝ Հիտլերյան ռեժիմը՝ լողունգով:

Այդ նույն հաղորդագրութիւնների համաձայն Ալենշտայնի կայազորում, Արևելյան Պրուսիայում, սպայական կորպուսը թույլ չտվեց ստուգման յենթարկելու հրամանատարական կազմի քաղաքական բարեհուսութիւնը: Կայազորի ավագ սպաները հրաժարվե-

ցին ստուգիչ հանձնաժողովին ընդունելուց և նրա հարցերին պատասխանելուց: Արևելյան Պրուսիայի գետտապոյի տեղական որդանները Բեռլինից վոստիկանական ոգնություն խնդրեցին: Կատարվեցին մասսայական ձերբակալություններ:

Ինչպես հաղորդում է «Դեյլի Տելեգրաֆ ենդ Մորնինգ Պոստ» լրագրի Բեռլինի թղթակիցը՝ Փաշխտական շրջաններում շատ եյին վախենում դժգոհության հետագա տարածումից բանակում: Այս կապակցությամբ ստեղծվեցին խառը հանձնաժողովներ ռայխսվերը և պետական ապարատը զտելու համար: Յերկիրը փաստորեն փետրվարի այդ որերին ռազմական դրության մեջ եր գտնվում: Բանակում դադարեցվեցին բոլոր արձակուրդները: Անդլիական և Ֆրանսական լրագրերը Գերմանիա մտցնել թույլ չեյին տալիս: Դրանք պահվում եյին սահմանում:

Այսպես և իրական պատկերն այն դեպքերի, վորոնք թաղնված եյին Փաշխտական մամուլի անմեղ հաղորդագրությունների հետևում՝ գերմանական կառավարության կազմում կատարված տեղափոխումների մասին, միջանի դառամյալ գեներալներին հրաժարական տալու մասին և Փաշխտական ռեժիմի իբր թե տեղի ունեցած ամրապնդման մասին:

* *

Իսկ ինչպիսի՞ արմատական տեղափոխումներ տեղի ունեցան գերմանական կառավարության կազմում, և ի՞նչ է թաղնված նրանցից յուրաքանչյուրի հետևիլում:

Ինչպես մենք արդեն նշեցինք, այդ տեղափոխումներն ամենից առաջ վերաբերեցին ռազմական գերա-

տեսչությանը: Պաշտոնաթող յեղավ ռազմական մինիստր Բլոմբերգը: «Զինված ուժերի գերագույն հրամանատարության» ղեկավար (մի պաշտոն, վորը համապատասխանում է ռազմական մինիստրին) նշանակված է գեներալ Կեյտելը: Բանակի ղլխավոր հրամանատար՝ պաշտոնաթող յեղած գեներալ Ֆրիչի տեղը գրավեց հրետանու-գեներալ Փոն Բրաուխիչը, վորը միաժամանակ ստացավ գեներալ-գնդապետի աստիճան: Նշանակված է ռազմա-ծովային ուժերի նոր պետ՝ Ռյուդելը: Բրաուխիչի փոխարեն IV զինվորական խմբի գերագույն պետ նշանակվել է Փաշխտական գեներալ Ռայխենաուն: II զինվորական խմբի զինվորական պետ է նշանակված հրետանու-գեներալ Լիստը:

Պաշտոնաթող յեղած գեներալ Բլոմբերգը ռազմական մինիստրությունը ղլխավորում եր Փաշխտական զիկատատուրայի առաջին որերից: Հինգ տարի շարունակ Բլոմբերգը ռայխսվերի գեներալխետի և Փաշխտական կուսակցության միջև միջնորդի միսիան եր կատարում: Այն հանգամանքը, վոր Հիտլերն իշխանության գլուխ անցնելուց անմիջապես հետո Գերմանիայի մաքսիմալ սպառազինման ուղղությունը բռնեց, թեթևացրեց Բլոմբերգի վորպես միջնորդի դերը: Վերջին գեր չխաղաց Բլոմբերգը գրոհային ջոկատներում 1934 թ. ամառը տեղի ունեցած դժգոհությունը ճշնչելու թեջ: Վոչ այլ վորք, քան Բլոմբերգը, այն ժամանակ «Ճյուղիչեր Բեռլախտեր»-ում գետեղված իր հոգվածում կոչ եր անում գրոհային ջոկատների ղեկավարության դատաստանը տեսնել:

Ռեմի և գրոհային ջոկատների մյուս ներկայացու-

ցիչները արյունոտ դատաստանը բավարարեց ռայխս-վերին, և թվում էր, թե կոնտակտը ռայխսվերի և Փաշխտական կուսակցության միջև հաստատված է։ Սակայն վերջին ուրբի դեպքերը Գերմանիայում վկայում են այն մասին, Վոր այդ կոնտակտը, Վոր առաջներում ել հաստատուն չէր, այժմ հիմնականորեն խախտված է։ Ստեղծված պայմաններում Բլոմբերգը չկարողացավ այնուհետև կատարել միջնորդի և հաշտարարի միտան գինվորական շրջանների և Փաշխտական կուսակցության միջև։ Նրա դերը սպառված էր, և Բլոմբերգին հրաժարական տվին։ Վո'չ թե Բլոմբերգի զառամյալ համակը կամ թույլ առողջությունը, Վո'չ թե նրա ամուսնությունը վոչ-բավականաչափ բարձր ծագում ունեցող կնոջ հետ առաջացրին այդ հրաժարեցումը,—այդ հրաժարեցումը առաջացրին Փաշխտական բանակում սրվող հակասությունները, մասնավորապես հակասությունները գինվորական շրջանների ու Փաշխտական կուսակցության միջև։

Ո՞վ է գեներալ Բլոմբերգին փոխարինող հրետանու-գեներալ Կեյտելը։ Գեներալ Կեյտելը իր առաջին սպայական աստիճանը ստացել է 1901 թվին. իմպերիալիստական պատերազմի սկզբին նա Փրոստում մարտկոցի հրամանատար էր։ Կեյտելի առաջարկումը պաշտոնեյական աստիճանով սկսվեց Փաշխտական ռե-ժիմ հաստատվելուց հետո միայն։ 1934 թ. ապրիլին Կեյտելը բարձրացվեց գեներալ-մայորի աստիճանի և նշանակվեց գինվորական ուղղուգի հրամանատար. այդ ժամանակ Հիտլերն այցելեց նրան և միջանի որ անցկացրեց նրա ղեկավարած գինվորական մասերում։

Բանակը վերակազմելուց հետո Կեյտելը ստացավ հետագա առաջարկումը և նշանակվեց ռազմական մի-նիստրության ռազմա-քաղաքական վարչության պետ։

Այդ գեներալը, Վորը մինչ Փաշխտական դիկտատուրան քիչ էր հայտնի, այժմ նշանակված է «գինված ուժերի գերագույն հրամանատարության» ղեկավար։ Հիտլերի հետ ունեցած կապերը, ինչպես յերևում է, հանդիսանում են այն հիմնական արժանիքը, Վորն ո-ժանդակեց նրա առաջխաղացմանն ընդհուպ մինչև ռազմական մինիստրի պոստը։

Ծավալված դեպքերում ե'լ ավելի ակտիվ դեր խաղաց, ինչպես մենք տեսնեք, նախկին գլխավոր հրամանատար գեներալ Ֆրիչը։ Ռայխսվերի հրամանատարության շարքերում Ֆրիչն ամենից ավելի աչքի ընկնող ֆիգուրն էր։ Նա համարվում է 1934 թ. դեկտեմբերին վախճանված գեներալ Սեկտի՝ ժամանակակից գերմանական բանակի կազմակերպչի՝ ամենից ավելի ընդունակ աշակերտներից մեկը։

Ֆրիչի և Հիտլերի միջև արդեն վաղուց նշմարվել են լուրջ տարաձայնություններ գերմանական բանակը վերակազմելու մասին յեղած հարցում։ Ֆրիչը հանդես յեկավ բանակի զարգացման չափից դուրս արագացման դեմ։ Նա բազմիցս հանդես էր գալիս գինվորական միավորումները ծավալելու ավելորդ աճապարանքի դեմ, Վոր անբարենպաստորեն է անդրադառնում ձե-վավորված մասերի վորակական կազմի վրա։

1935—1936 թ.թ. Հիտլերի ու Ֆրիչի միջև հա-ճախ տեղի էյին ունենում ընդհարումներ՝ Հիտլերի կարծիքով նոր բանակը վոչ-բավականաչափ արագ ձևավորելու հողի վրա։ Հիտլերը պահանջում էր, Վոր

1937 թ. հունվարի 1-ին ձևավորված լինեն 50 դելի-
զիա, այսինքն, ուզում եր, վոր բանակը քանակով
հասցվի պատերազմական ժամանակի մակարդակին:
Մինչդեռ հսկայական լարվածությամբ հաջողվեց ձե-
վավորել 1936 թ. ընթացքում միայն 36 դելիզիա:
Ֆրիչն աներկմտորեն դժգոհություն արտահայտեց
Փաշիստական կառավարության արտաքին քաղաքա-
կանությունից, վորը մղում է դեպի բանակի զարգաց-
ման չափից դուրս արագացման ուղին, առանց առկա
հնարավորությունները պատշաճորեն հաշվի առնելու:

Գերմանական զեներալիտետը չկարողացավ նույն-
պես միանգամայն անմասնակից մնալ՝ զորանոցնե-
րում, զինվորների մասսաներում յեղած այն տրամա-
դրություններին, վորոնք բանակի ամբողջյանը լուրջ
սպառնալիք են ներկայացնում: Ֆրիչը զգաստորեն
գնահատեց Հիտլերի ավանտյուրիստական քաղաքակա-
նությունն արտաքին քաղաքականության հարցերում,
սպառազինումների ավանտյուրիստական մեթոդները:
Ուստի Ֆրիչը հեռացվեց բանակի ղեկավարությունից
և ձերբակալվեց:

Գեներալ Ֆրիչին գլխավոր հրամանատարի պոս-
տում փոխարինեց գեներալ Փոն Բրաուխիչը: Փոն Բրա-
ուխիչը գեներալական ընտանիքից է ծագում: Իր առա-
ջին սպայական աստիճանը նա ստացել է 1900 թվին:
Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Փոն Բրաու-
խիչը գտնվում էր արևմտյան Ֆրոնտում: Մինչև վեր-
ջին նշանակումը Փոն Բրաուխիչը գեներալ-լեյտենանտի
աստիճանով IV զորական խմբի հրամանատարն էր:

Փոն Բրաուխիչի փոխարեն IV զորական խմբի
հրամանատարի պոստում նշանակված է գեներալ Ռայ-

խենաուն: Այս նշանակումը աստիճանի հասարակ
բարձրացում չէ. այդ բարձրացումը վկայում է այդ
գեներալի ներկայացրած վորոչ ստրատեգիական կողմ-
նորոշման հաղթանակը: Գեներալ Ռայխենաուն հայտ-
նի յե վորպես կայծակի արագությամբ հարվածի
թեորիայի հետևորդ: Ռայխենաուն այդ թեորիան զար-
գացնում էր գլխավորապես Չեխոսլովակիայի վերա-
բերմամբ: Այդ պատճառով հասկանալի չէ, վոր Ռայ-
խենաուն Չեխոսլովակիայի սահմանի վրա տեղա-
վորված գերմանական զորքերի հրամանատարի պոս-
տում նշանակելը տագնապ առաջացրեց չեխոսլովա-
կյան մամուլում: Չեխոսլովակյան լրագրերի մեծ մա-
սը «Լիդովե նովինի»-ից արտատպեց ռազմական մաս-
նագետ Ստանիսլավ Ֆեստերի գրչին պատկանող այն
հոդվածը, վորի մեջ ասվում է.

«Գեներալ Ռայխենաուն IV զինվորական շրջանի
հրամանատար նշանակելը նշանակում է նրա ծառա-
յությամբ բարձրանալը, իսկ մեզ համար (այսինքն
Չեխոսլովակիայի համար: Ա. Բ.) նշանակում է այն
փաստը, վոր մեր հյուսիս-արևմտյան սահմանի հրա-
մանատարը նացիոնալ-սոցիալիստ մի գեներալ է, վո-
րի համար կուսակցության կամքը հեշտությամբ կա-
րող է հաղթանակել զգաստ ստրատեգիական նկատա-
ռումներին»:

Կարծես թե ի հաստատումն այդ բանի՝ Ռայխե-
նաունի նոր պոստում հանդես գալը հավերժացվեց
գերմանական ռազմական ինքնաթիռի գեմոնստրատիվ
թռիչքով չեխոսլովակյան տերիտորիայի վրա: Թռիչ-
քը տեղի յեր ունենում փոքր բարձրության վրա և
չեր կարող սխալմամբ առաջացած լինել, վորովհետև

կատարվում էր բացառապես պարզ յեղանակի ժամանակ:

Այսպիսի տեսք ունեն ռազմական գերատեսչութեան գծով յեղած հիմնական տեղափոխումները: Ինչպես տեսնում ենք, նրանք կապված են այն մարդկանց հեռացնելու հետ, ով զԺգոհուցվում էր արտահայտում Հիտլերի ավանտյուրիստական արտաքին քաղաքականությունից: Այս տեղափոխումները հետապնդում են մի նպատակ՝ հեռացնել բոլոր նրանց, ով խանգարում է մեծ համընդհանուր պատերազմի նախապատրաստումն արագացնելուն ու սկսելուն, պատերազմ, վորը Ֆաշիստական քաղաքականության գլխավոր նպատակն է:

Լիովին չվստահելով բանակի հրամանատարութեանը, Հիտլերը անհուսալի մարդկանց հեռացնելուց հետո իրեն՝ Գերմանիայի բոլոր զինված ուժերի հրամանատար հայտարարեց:

Ռազմական գերատեսչութեան գծով յեղած տեղափոխումների հետ մեկտեղ խոշոր փոփոխություններ եյին տեղի ունենում արտաքին գործերի մինիստրութեան մեջ: Պաշտոնաթող յեղած՝ արտաքին գործերի մինիստր Նեյրատի փոխարեն այդ պոստում նշանակված է Անգլիայի նախկին դեսպան Ռիբբենտրոպը: Ռիբբենտրոպի անունը լավ հայտնի յե ընթերցող հասարակութեանը: Բոլորը հիշում են նրա ակտիվ դերը գերման-ճապոնական ռազմական դաշինքի այսպես կոչված հակակոմիւնտերական պակտը կնքելու մեջ: Այդ այն Ռիբբենտրոպն է, վորը Գերմանիայի անունից ստորագրեց Իտալիան այս ռազմական դաշինքին միացնելու պայմանագրի տակ: Այդ նա յե, վոր

մասնակցելով չմիջամտելու կոմիտեյի մեջ, ամեն կերպ վիժեցնում էր այդ կոմիտեյի աշխատանքը, Իսպանիայի ինտերվենտների գործողությունները հեշտացնելու համար:

Ռիբբենտրոպի նշանակումը գերմանական արտաքին քաղաքականութեան ազդեցիկութեան նոր ուժեղացում է նշանակում:

Նորհրդային Միութեան աշխատավորները հաշվի կառնեն, իհարկե, բոլոր այն հետեւանքները, վորոնցով կարող է ուղեկցվել արտաքին գործերի գերմանական մինիստրութեան ղեկավարութեան այդ փոփոխումը:

Կարևոր փաստ է նույնպես գերմանական դեսպանների հետևանքումը յերեք յերկրներեց՝ Իտալիայից, Ճապոնիայից ու Ավստրիայից, վորոնց հետ Գերմանիան ակտիվ դիպլոմատիական հարաբերությունների մեջ է գտնվում: Նրանց հետևանքումը նույնպես կապում են այն բանի հետ, վոր նրանք վոչ-բավականաչափ ակտիվություն հանդես բերեցին արտաքին քաղաքականութեան մեջ ամենից ավելի ազդեցիկ գիծ իրականացնելու մեջ:

Արտաքին գործերի մինիստրութեան մեջ յեղած անձնական տեղափոխումների հետ միաժամանակ հաստատված է ևս մեկ նորություն Գերմանիայի արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարութեան մեջ: Հիտլերին կից ստեղծվել է «գաղտնի խորհուրդ» արտաքին քաղաքականութեան հարցերի շուրջը: Այդ «գաղտնի խորհուրդ» կազմի մեջ՝ արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտոնեյական անձանց հետ մեկտեղ մտցված են Ֆաշիստական կուսակցութեան ղեկավար-

ներ՝ Հեսսը, Գյորինգը, Գերբեյսը և ռազմական հրամանատարության յերեք ներկայացուցիչներ՝ Կեյտելը, Բրաունիչը, Ռեդերը:

Արտաքին քաղաքականության գործերի «գաղտնի խորհրդում» ռազմական հրամանատարության յերեք ներկայացուցիչներին մտցնելը առանձնապես է ընդգծում Գերմանիայում տեղի ունեցող դեպքերի իմաստը: Այդ յերեք գեներալներին խորհուրդ մտցնելը կոմպրոմիսի հասարակ փորձի և ռայխսպլերի ու Հիտլերի միջև յեղած խախտված կոնտակտի վերականգնում է, ինչպես այդ ջանքում են բացատրել ոտարերկրյա միջանի լրագրերը: Այդ ամենից առաջ վկայում է, վոր Հիտլերի արտաքին քաղաքականությունը դառնում է ե՛լ ավելի ագրեսիվ, ե՛լ ավելի յե յենթարկված պատերազմի նախապատրաստման գործին:

Հենց նույն նպատակը, այն է՝ յերկրի ամբողջ տնտեսական-քաղաքական կյանքը պատերազմի նախապատրաստման գործին յենթարկելը, հետապնդում են տնտեսության մինիստրության մեջ կատարված թե տեղափոխումները, թե վերակազմումները: Ինչպես հայտնի յե, 1937 թվին, Շախտի հրաժարեցումից հետո, տնտեսության մինիստր նշանակվեց Ֆունկը, վորը մինչ այդ պրոպագանդայի մինիստրության պետական քարտուղարն էր: Տնտեսական քաղաքականության բնագավառում նա աչքի ընկավ վորպես ավտարկիայի կողմնակից: Ինչպես պնդում է հավաստի Ժուլիալ «Դի նոյե վեւրթյունե»-ն 1938 թ. փետրվարի 10-ի համարում, Գերմանիայի արդյունաբերական շրջանները անբարյացակամորեն դիմավորեցին Ֆունկի նշանակումը վորպես տնտեսության մինիստր և բողոքում էին այդ

նշանակման դեմ: Ֆունկը պետք է իր պարտականությունների կատարմանն անցներ 1938 թ. հունվարի 15-ին, իսկ իսկապես անցավ միայն 1938 թվի փետրվարի 4-ին: Շախտին հեռացնելու մոմենտից մինչև փետրվարի 5-ը տնտեսության մինիստրությունը վարում էր Գյորինգը: Ոտարերկրյա միջանի լրագրերի կարծիքով Ֆունկին հետադայում ևս նախորդված էր «դիկտատոր Գյորինգի տեղակալի» դերը: Շախտին հեռացնելուց մինչև փետրվարի 4-ը Գյորինգը «կարգավորում էր» տնտեսության մինիստրությունը: Շախտի որով աշխատող՝ այդ մինիստրության նախկին չինովնիկների մի մեծ քանակության առաջարկվեց հրաժարական տալ: Նրանց փոխարեն տնտեսության մինիստրության բաժինների ու յենթաբաժինների գլուխ կանգնեցին գլխավորապես ռազմական մասնագետները: Ահավասիկ նոր նշանակումներից միջանիսը:

Արդյունաբերական բաժին (հումքային և արհեստագործական արտադրանք): Պետը ավիացիայի գեներալ-մայոր Լեբն է:

Լեռնային արդյունաբերության, յերկաթի, եներգետիկայի բաժին: Պետը գեներալ-մայոր Փոն Հաննեկենն է:

Արտաքին առևտրի, դեվիզների, եքսպորտի բաժին: Մինիստրիալ դիրեկտորն է պաշտոնաթող յեղած մայոր Փոն Յագվիտցը:

Տնտեսական շինարարության (հետազոտություն, պլանավորում, «քառամյա պլանի» կատարում) կայսերական բյուրո: Գլխավորում է գլխավոր շտաբի մայոր ինժեներ Յիմատիսը:

Այդ բոլորոյի բաժինը (պլանավորում և պլանի կիրառում): Գլխավորում է մայոր ինժեներ Գեյստը:

Այս նշանակումները բացահայտորեն ցույց են տալիս վերակազմութեան նպատակը—տնտեսութիւնը նախապատրաստվող պատերազմի պահանջներին հարմարեցնելը: Տնտեսութեան մինիստրութեան վերակազմութեան բնույթը հենց ասում է այն մասին, վոր Գերմանիայի ամբողջ տնտեսութիւնը դրվում է ի սպաս պատերազմին:

Ապառազինումների հետեից ընկած այս ավանտյուրիստական քաղաքականութիւնը, ամբողջ տնտեսութիւնը պատերազմի նպատակներին յենթարկելն քի վնաս տնտեսական զարգացման՝ ել ավելի մեծ զգոհութիւն է առաջացնում Գերմանիայի նույնիսկ կառավարող շրջաններում: Հիտլերը ջանում է ազատվել այդ զգոհութիւնից զգոհներին հեռացնելով ու ձերբակալելով:

Նույնիսկ բուրժուական դիտողները ընդունում են, վոր դեպքերը Գերմանիայում՝ նրանում սրվող հակասութիւնների ցուցանիշն են հանդիսանում: «Գերմանիան հանդիստ է ինչպես լցված թնդանոթը»,—նշում են նրանք:

* * *

1938 թ. հունվար—փետրվարին Գերմանիայում տեղի ունեցող դեպքերը Ֆաշիստական դիկտատուրայի հնգամյա գոյութեան անխուսափելի հետեանքն են:

Ֆաշիստական դիկտատուրան կատարում է խոշոր բուրժուազիայի ամենից ավելի ռեակցիոն, իմպերիալիստական շրջանների կամքը: Բայց բուրժուազիայի

առանձին խավերի մեջ էլ աճում է տաքնապը Ֆաշիստական տիրապետութեան հինգ տարվա հանրադուրմարների առթիվ, և այն դժվարութիւնների առթիվ, վորոնց հանգեցրեց այդ տիրապետութիւնը: Ֆաշիստական Գերմանիայում առանձին ղեկավար խմբերի միջև յեղած պայքարն արտացոլում է բուրժուազիայի տաքնապն այդ դժվարութիւնների առթիվ և այդ դժվարութիւններից **յեղք փնտռելու վորոնումները:**

Ֆաշիզմի ղեկավար լազերում այսպես կոչված չափավոր հոսանքը, վորն այժմ ջախջախվել է Հիտլերի կողմից,—Շախտը, Պրիչը և ուրիշները,—արտահայտում էր այն հետեանքները յերկուդը, վորոնց կարող է հանգեցնել Գերմանիայի ավանտյուրիստական քաղաքականութիւնը: Քանի վոր այն ֆոկուսը, վորի մեջ կենտրոնացվել է ամբողջ Ֆաշիստական քաղաքականութիւնը, ռազմական ավանտյուրաների խստորեն արտահայտված քաղաքականութիւնն է հանդիսանում, ապա այդ կետի դեմ էր, առաջին հերթին, հենց ուղղված «չափավոր հոսանքի» զգոհութիւնը:

Այժմ, այդ հոսանքի ներկայացուցիչներին հեռացնելուց հետո, Հիտլերը հեշտացրեց մոտ ժամանակում ռազմական ավանտյուրաների քաղաքականութեան հետագա զարգացումը: Այս բանն անխուսափելիորեն պետք է հանգեցնի Ֆաշիստական Գերմանիայում հակասութիւնների հետագա աճմանը:

Այդ պատճառով հենց ղեկավար վերնախավում յեղած զգոհների հետ տեսած դատաստանը և դրա առաջացրած նշանակելի տեղափոխումները գերմանական կառավարութեան մեջ՝ այդ դժվարութիւնների

վերացման ցուցանիշ վուչ մի կերպ չեն հանդիսանում: Դժգոհների հետ տեսած դատաստանի այն մեթոդը, վորին դիմեց Հիտլերը, լիկվիդացիայի չի յենթարկում այդ դժգոհության պատճառները: Ընդհակառակը, միանգամայն անխուսափելիորեն ստեղծվում են պայմաններ հետագայում դժգոհությունների աճման համար: Փաշխտական դիկտատուրայի բազանքանի գնում նեղանում է:

Այս է Գերմանիայի հունվար-փետրվարյան դեպքերից արած հիմնական յեղրակացությունը:

Յերկրորդ յեղրակացությունն այս դեպքերից այն է, վոր Փաշխտական կառավարությունը, կատարելով գերմանական բուրժուազիայի ամենից ավելի ազդեցիկ խավերի կամքը, «չափավոր հոսանքի» հետ հաշիվը տեսնելով իր շրջապատում, ել ավելի մեծ յեռանդով կսկսի նախապատրաստել «ամբողջական» պատերազմը: Այս ճանապարհին գերմանական Փաշխտները յերկրի ներսում աճող դժվարություններից յելք են փնտռում և ել ավելի կփնտեն:

Ռազմական մինիստրության, արտաքին գործերի մինիստրության և տնտեսության մինիստրության բոլոր կատարված վերակազմումները, բոլոր այս անձնական տեղափոխումները մի նպատակ են հետապնդում՝ ուժեղացնել պատերազմի նախապատրաստությունը:

Գերմանիայի կոմունիստական կուսակցության կզին գերմանական ժողովրդին ուղղած իր դիմումի մեջ այսպես է գնահատում վերջին դեպքերը Գերմանիայում.

«Փետրվարի 4-ի դեպքերը ծայրահեղ տագնապա-

նչան է գերմանական ժողովրդի համար: Հիտլերի կառավարությունը նոր ռազմական յեկույթներ է պատրաստում: Այդ կառավարությունը աճող դժվարություններից և յերկրի ներսում Փաշխտական ուժից յեղած մասսայական դժգոհությունից յելք է փնտռում գրաի ռազմական ավանտյուրաների մեջ: Պատերազմի Փաշխտական կուսակցությունը ձգտում է պետական ապարատից հեռացնել այն տմենը, ինչ դեռ նրա ավանտյուրիստական ռազմական քաղաքականությանը արգելք է ծառայել: Հիտլերն ու Գյորինգը անձամբ իրենց վրա յեն վերցնում ռազմական մեքենայի դեկավարությունը...

Պետք է սպասել ե՛լ ավելի լկտի վտանգություններ Ավստրիայի, Չեխոսլովակիայի վրա... Սանձր կտրած Հիտլերը սլանում է դեպի պատերազմի գիրկը...»:

Գերմանական կոմկուսակցության այս նախադաշակություններն արդեն հաստատում են գտնում իրականում: Գերմանական Փաշիդմի ազդեցիկության աճման վստ ճրտահայտություններից մեկն են 1938 թ. հենց փետրվարին իսկ ծավալված դեպքերը:

* * *

Փետրվարի 5-ի դեպքերից անմիջապես հետո աշխարհը ստանում է ակնառու ապացույցն այն բանի, թե ինչ են նշանակում այդ դեպքերը: Գերազանցելով «չափավոր» ելեմենտներին՝ ամենից ավելի ազդեցիկ ավանտյուրիստական Փաշխտական կլիկը ուժեղացրած տեմպով ձեռնամուխ է լինում գերմանական Փաշիդմի ազդեցիկ պլանների հետագա կատարմանը: Առաջին հարվածներից մեկն ուղղված է Ավստրիայի դեմ:

Մարտի 11-ի լույս 12-ի գիշերը Ավստրիա ներ-
խուժեց գերմանական բանակը՝ թվով՝ 200-ից մինչև
240 հազար մարդ։ Ավստրիան ընկավ Հիտլերի սապո-
գի տակ և դադարեց վորպես ինքնուրույն պետություն
գոյություն ունենալուց։

Իսկ ի՞նչ կերպ Փաշխտական Գերմանիան իրա-
գործեց Ավստրիայի գավթումը։

Փետրվարի 12-ին ավստրիական կանցլեր (կառա-
վարութեան գլուխը) Շուշնիգը Հիտլերի կողմից շտապ
կանչվեց Բերլինից Բեռլին գաղտնի, Հիտլերի ուղեկցիան։
Շուշնիգին ու Հիտլերին միջև յեղած բանակցություննե-
րին մասնակցում էին նոր նշանակված Փաշխտական
գեներալներ՝ Կեյտելն ու Ռայխենաուն, ինչպես նաև
արտաքին գործերի մինիստր՝ Ռիբենտրոպը։ «Բարե-
կամական» զրույցների հանրադրումարում Շուշնիգին
առաջարկվեց անհապաղ վերակազմել ավստրիական
կառավարությունը, նրա կազմի մեջ մտցնելով գերմա-
նական Փաշիգի հովանավորյալներին։ Այդ առաջար-
կը կրում էր ուլտիմատումի բնույթ, ուլտիմատում,
վորի ժամկետը լրանում էր փետրվարի 16-ին, յերե-
կոյան ժամը 6-ին։ Շուշնիգը յենթարկվեց հիտլերա-
կանների ճնշումին և Վիեննա վերադառնալուն պես
կարինտի նիստ գումարեց։ Փետրվարի 15-ին յերկա-
րատե քննարկումից հետո կազմվեց մինիստրների նոր
ցուցակ, վորը անմիջապես հրապարակվեց լրագրե-
րում։ Սակայն հենց նույն օրը հայտնի դարձավ, վոր
Հիտլերի ճնշման ներքո կազմած նոր կառավարու-
թյունն էլ նրա լիակատար հավանությունը չգտավ,
ուստի և կառավարութեան կազմի ցուցակը վոճնչաց-
վում է։

Իր բացասական վերաբերմունքը դեպի կառավա-
րութեան կազմը Հիտլերն արտահայտեց բավականին
սրբի կերպով և անպատկառորեն։ Ավստրիական սահ-
մանի վրա կենտրոնացված գերմանական զորքերը,
վորոնք այնտեղ իբր թե ձմեռային մանյովրներ են
անում, ազդու ցույց սարքեցին։ Ավստրիական կա-
ռավարութեանը լիովին անձնատուր յեղավ և ընդու-
նեց գերմանական Փաշխտների բոլոր պահանջները։
Կազմվեց նոր կառավարութեան ցուցակ, ընդամենն ներ-
քին գործերի մինիստրի պոստում, վորին միաժամա-
յակ յենթարկված են վոստրիկանությունն ու ժանդար-
մերիան, նշանակվեց ուղղակի հիտլերյան հովանավո-
յալ Արտուր Զլաս-Ինկվարտը։

Բացի կառավարութեան կազմի հարցին վերա-
բերող ուլտիմատումից, Հիտլերն առաջ քաշեց նաև
այլ պահանջներ. Ավստրիայում բանտարկված գեր-
մանական Փաշխտների ընդհանուր ամենափա-
թիվում նախկին կանցլեր Դոլֆուսին ապանոցներին։
Թույլ տալ Ավստրիա վերադառնալու 30 հազար ավս-
տրիական լեգիոներներին, վորոնք նախքան վերջացրել
են Գերմանիայում ռազմական ուսուցումը, հիտլե-
րական բանգանների լեգալիզացիան Ավստրիայում, ար-
գելել ավստրիական մամուլում տեղեկություններ հրա-
պարակել՝ Գերմանիայում կաթոլիկներին հալածելու
մասին և այլն։ Այս ամենը մեկտեղ վերցրած՝ «սառ-
խլրտում» հանդիսացավ, ինչպես գրում էր համալսար-
նային մամուլը, մի գործարք, վորը հիտլերականնե-
րը ստիպեցին կնքել ավստրիական բուրժուազիային։
Շուշնիգը, վորին իշխանութեան գլուխ էր դրել Ավս-
տրիական «նացիոնալ» Փաշիգի, ջանում էր խուսանա-

վել Գերմանիայի և Իտալիայի միջև, բայց վերջի-
վերջո անձնատուր յեղավ Հիտլերին և համաձայնու-
թյուն տվեց, համաձայնություն, վորը նշանակելի
քայլ էր դեպի «յերրորդ կայսրության» կողմից
Ալստրիային լիովին կլանելը:

Ալստրիայում չգտնվեցին բավականաչափ ուժեր
Գերմանիայի ազրեսիային հակադդելու համար: Շուշ-
նիզի կառավարությունը, բնավ մտադիր ել չէր հա-
կադդելու ազրեսիային: Իսկ բանվորական մասսաները
չնայած վոր ջանում եյին ել դիմադրել Փաշխտական
ազրեսիային (առանձին ձեռնարկություններում գոր-
ծադուհներ ու միտինգներ կատարվեցին, մի շարք քա-
ղաքներում հակաֆաշիստական ազդու ցույցեր տեղի
ունեցան), բայց բոլոր իրավունքներից զրկված լի-
նելով, Շուշնիզի կառավարության դատան հալածան-
քից հետապնդված, թուլացած լինելով, նրանք ի վի-
ճակի չէղան խորտակել ընդդիմադրություն ցույց
տալ ֆաշիստական հափշտակիչներին: Բոլորը հիշում
են, թե ինչպես Ալստրիայի ֆաշիստական կառավա-
րությունը ալստրիական բանվորների արյունոտ դա-
տաստան սարքեց 1934 թ. փետրվարյան մարտերի ժա-
մանակ: Հետագա տարիներումն ել այդ կառավարու-
թյունը դատանորեն պատժում էր աշխատավորներին:
Հենց դա յեր, վոր թուլացրեց հեղափոխական բան-
վոր դասակարգի, Ալստրիայի աշխատավորական մաս-
սաների ուժը:

Հիտլերի փետրվարյան հարձակումը Ալստրիայի
վրա անսպասելի չէր. այդ հարձակումը պատրաստ-
վում էր՝ Գերմանիայում ֆաշիստների՝ իշխանության
գլուխ անցնելու մոմենտից, նպատակ ունենալով ի-

րադործելու այսպես կոչված անշլյուսը, այսինքն
Ալստրիան Գերմանիային միացնելը: Գերմանական
ֆաշիստներն արդեն միջանի տարի առաջ Ալստրիա-
յում ստեղծեցին ռազմական ջոկատներ, վորոնց գեր-
մանական ֆաշիստները մատակարարում են դրամով,
պենքով և այլն: Բավարիայում (Հարավային Գերմա-
նիա) ալստրիական սահմանի մոտակայքում տեղա-
վորվեց այսպես կոչված ալստրիական լեգիոնը, զին-
ված ջոկատներ, վորոնք կազմվել էյին Ալստրիայից
փախած՝ գերմանական ֆաշիզմի կողմնակիցներից ու
գործակալներից:

Դեռ 1934 թվին գերմանական ֆաշիստները ջա-
նում եյին իրականացնել անշլյուսը: 1934 թ. հուլիսի
25-ին ալստրիական հիտլերականների զինված ջո-
կատները չրջապատեցին կառավարական հիմնարկները
Վիեննայում, ներխուժեցին այնտեղ և սպանեցին
կանցլեր Դուֆուսին: Մյուս ֆաշիստական ջոկատները
գրավեցին ռադիոկայանը և շտապեցին ամբողջ աշ-
խարհին լուր տալ Դուֆուսի կառավարությանը հրա-
ժարեցում տալու մասին և այն նոր կառավարությամբ
փոխարինելը: Սակայն խռովարարությունը չհաջողվեց
և միջանի ուրից հետո լիկվիդացիայի յենթարկվեց:
Բայց Հիտլերը գենքը վայր չդրեց. քայքայիչ աշխա-
տանքն ամեն ժամանակ շարունակվում էր: Այս տար-
վա սկզբին յերևան հանվեց հերթական դավադրու-
թյունը, վորը պատրաստվել էր Գերմանիայից յեկած
ցուցումով: Դավադիրների պլանի համաձայն ալս-
տրիական հիտլերականները՝ գերմանական իրենց հա-
մախոհների հետ միատեղ պետք է ալստրո-գերմանա-
կան սահմանի վրա պրովոկացիոն միջադեպեր սար-

քելին և մի շարք տեղորոշողական ակտեր կատարելին, վերադառնալիս առիթ տալին գերմանական զորքերին ներխուժելու ավստրիական տերիտորիան:

Ավստրիան դավթելու բազմիցս վորձերի անհաջողութիւնը չզիջեցրեց Ֆաշիստական Գերմանիայի պարագլուխներին:

Հիտլերը «սառը խռովութիւնով» չսահմանափակվեց: Բերլինի սպանութիւնները հրամանով կառավարութեան վերահսկումով ավստրիական պետութեան ջախջախման սկիզբն էր, Ֆաշիստական Գերմանիայի նոր ավանդուբանայի սկիզբը:

Գերմանիայից յուլի 1936-ին համաձայն վերջնականապէս կապը կտրած ավստրիական հիտլերականները արշավանք գործեցին Գրացի վրա, Շտիրիայի (Ավստրիայի հարավային սլովէնացիներէն մեկը) գլխավոր քաղաքի վրա, վորտեղ պետք է հանդես գար Հիտլերի հովանավորչալը, Ավստրիայի ներքին գործերի նոր մինիստր՝ Զեյս-Ինկվարտը: Այդ արշավանքի ժամանակ Ավստրիայի միջանք քաղաքներում տեղի ունեցան զինված ընդհարումներ բնակչութեան հետ:

Ֆաշիստական հափշտակիչները լկտի վարմունքը զգոհութիւն առաջացրեց ավստրիական ժողովրդի լայն մասաների մեջ: Այդ զգոհութեան ճնշման տակ Շուլցիքը վորտեղ գլխի հանրաքվեի, վորպէս Ավստրիայի գրավումից առաջացած զգոհութեան արտահայտման ձևի: Մարտի 13-ին Շուլցիքը հանրաքվե նշանակեց ավստրիական անկախութեան մասին յեղած հարցի շուրջը: Բայց Հիտլերը, վորը ինքն էր առաջ խոսում հանրաքվեի անհրաժեշտութեան մասին, այժմ

վախեցաւ նրա հնարավոր հետեանքներէ: Մարտի 10-ին նա իր գործակալներին ցուցում տվեց՝ Ավստրիայում վիժեցնել հանրաքվեն, իսկ մարտի 11-ին, սպառնալով գերմանական զորքերի ներխուժումով Ավստրիա, ուլտիմատում առաջադրեց՝ վերացնել հանրաքվեն և իշխանութիւնը տալ Զեյս-Ինկվարտին: Հիտլերի այդ ուլտիմատումը ընդունվեց, հանրաքվեն վերացվեց, Շուլցիքը պաշտոնաթող յեղավ:

Չնայած դրան՝ Հիտլերը այդ նույն օրը իր զորքերը շարժեց ավստրիական սահմանի վրայով: Մարտի լույս 12-ի գիշերը հիտլերականները գրավեցին կառավարական շէները: Ստեղծվեց նոր կառավարութիւն Զեյս-Ինկվարտի գլխավորութեամբ, վորը միաժամանակ ստացաւ ներքին գործերի, վոստիկանութեան ու ռազմական մինիստրի պոստ:

Մարտի 12-ին ավստրիական տերիտորիայի վրայով արդեն թռչում էին գերմանական ռազմականները, ինքնաթիռներով տեղափոխվում էին գերմանական զորքեր, վորոնք մատակարարված էին գնդացիներով, ավստրիական քաղաքներում տեղավորվեցին գերմանական մոտո-մեքենայացված մասերը: Այդ նույն օրը Ավստրիա ժամանեց Հիտլերը՝ ռազմական մինիստր Կելտելի և գեստապոյի պետ Հիմմելերի ուղեկցութեամբ:

Ֆաշիստական հափշտակիչները սկսեցին անպատկառ կերպով պատժել ավստրիական ժողովրդին: Յերկրում թաքավորում և չտեսնված տեղոր: Հաշվում են հազարավոր սպանվածներ, հարյուրավոր ինքնասպանութիւններ, տասնյակ-հազարավոր ձերբակալվածներ ու համակենտրոնացման ճամբարում նստածներ:

Ավստրիան դադարեց գոյութիւնն ունենալ վորպէս ինքնուրույն, անկախ պետութիւն: Նա վերածվել է մի գերմանական պրովինցիայի, վորտեղ տիրապետում են Ֆաշիստական ազրեսորները բանդաները:

Ինչո՞ւ վաղատրել, վոր Հիտլերի այդ ձեռնարկումը, վորն ուղղված էր Ավստրիան զավթելու համար, մի ձեռնարկում, վորն անցյալում միջանի անգամ պարտութիւն է կրել, հաջողվեց 1938 թ. փետրւարին: Դրա պատճառը թաղնված է ներկայիս միջազգային իրադրութեան մեջ, Յեվրոպայի կարեւորագույն կապիտալիստական պետութիւնների կողմից ազրեսորներին խրախուսելու քաղաքականութեան մեջ:

1934 թ. Ավստրիայում խռովարարութիւնը ճշմարտեմտութեան մեկը հանդիսացավ այն, վոր այդ խռովարարութեանը բացասարար վերաբերվեց այն ժամանակ Իտալիան:

Պայքարն Իտալիայի ու Գերմանիայի միջև Ավստրիայի համար սկսվեց համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմը վերջանալու հենց մյուս օրը: Իտալիան չէր ուզում, վոր Ավստրիան միացվեր Գերմանիային, վորովհետեւ այն ժամանակ Գերմանիայի սահմանները կհասնէին ընդհուպ մինչև հարավային Տիրոլը (մարզ, վորն առաջ պատկանում էր Ավստրո-Հունգարիային), վորը պատերազմից հետո մտցվեց Իտալիայի կազմի մեջ: Իսկ Գերմանիան ձգտում է զբաղել հարավային Տիրոլը այն պատրվակով, թէ այնտեղ բնակչութեան մի մասը խոսում է գերմաներեն լեզվով:

Բացի այդ՝ Ավստրիան Գերմանիային միացնելը

վերջինիս ձեռքը հիանալի դիրքեր կտար՝ հետագայում թափանցելու Բալկանները և Հարավ-արեւելեան Յեվրոպայի յերկրները, հիանալի ռազմադաշտ՝ ռազմա-ստրատեգիական ճանապարհների ցանցով և ուժեղ զարգացած ծանր արդյունաբերութեամբ:

Իր բացասական վերաբերմունքը դեպի 1934 թ. խռովարարութիւնը Իտալիան արտահայտեց բավականին ակտիվորեն: Նա այդ ժամանակ Ավստրիայի սահմանին մոտեցրեց բազմազար բանակ, վորը պատրաստ էր մտնել ավստրիական տերիտորիան, վորպէսզի չթողնի Ավստրիայի գրավումը Գերմանիայի կողմից:

Ֆրանսական ժուռնալիստ Ա. Դե Կերելիսը «Եւրոպա» լրագրում հիշատակում է այն զրույցը, վորն ինքն ունեցել է Մուսսոլինիի հետ միջանի տարի առաջ:

«Մոսկով անչլուսի մասին,—զրոււմ է Կերելիսը,—«դուհեն» հայտարարեց, վոր այս հարցը Փաշիզմի համար կենսական հարց է: Իտալիան իր սահմաններում ազատվեց գերմանիզմի պատմական սպառնալիքից, և Ֆաշիզմը կդավաճաներ իր միսիային, յեթե թույլ տար, վոր այդ սպառնալիքը վերածնվեր:—Յեթե յես նոր կայսրութեան փոխարեն Հռոմին տայի ամբողջ Աֆրիկան ծայրեծայր, միւսողոյն է Հռոմը չէր ներկինձ այդ բանը—բացականչեց Մուսսոլինին»:

Իսկ հիմա Իտալիան լռութեամբ վաւերացնում է դեպքերն Ավստրիայում: Այժմ Մուսսոլինին գերմանական Ֆաշիզմի խոնարհ ծառան է, նա վողջողնի դեկլարացիաներում թաղեց անցյալ տարիների իր պարծենկոտ հայտարարութիւնները:

Իտալիային, իհարկե, հիմա եւ այնքան ցանկալի չէ, վոր անմիջականորեն իր սահմանի մոտ հարեանը Գերմանիան ե: Բայց հիմա նրանք հարկադրված են ղեջումներ անել, նահանջել Գերմանիայի հանդեպ նույնիսկ այնպիսի կարեւոր հարցերում, ինչպես ավստրիական հարցը: Ինչո՞վ ե բացատրվում Իտալիայի այդ «զիջողութունը»: Բանն այն ե, վոր վերջին տարիներէ ընթացքում Իտալիան վարել ե և վարում ե չափազանց ռիսկավոր ռազմական ավանտյուրաներ: Հարեւակաւն պատերազմը փաստորեն չի վերջացել. հարեւակաւն ժողովրդին ճնշելը մինչեւ այժմ ել Իտալիայից խոշոր ուժեր ե հսկայական դրամական միջոցներ ե պահանջում, վորպիսիք չունի իտալական Փաշիտաների սպառված, դատարկված գանձարանը: Շատ զլխացաւանք ու միջոցներ են պահանջում ինտերվենցիաները Իսպանիայում ե Իտալիայի ագրեսիվ քաղաքականութիւնը, վորն անմիջապէս ուղղված ե ընդդէմ Անգլիայի ու Ֆրանսիայի՝ Միջերկրական ծովի վրա: Ռազմական ավանտյուրաների վրա արած ծախսերը կատարվում են յերկրի տնտեսական դրութիւնը վատթարացնելու հաշիւին, լայն աշխատավորական մասսաներին կողոպտելու հաշիւին: Այս ամենն առաջանում ե իտալական ժողովրդի ղեգոհութեան աճ ե ե՛լ ավելի յե չիկացնում Փաշիտական զիկտատորների վոտքի տակի հողը: Այս հանգամանքներն, ինչպես յերեւում ե, թելադրեցին Մուսսոլինիին Ավստրիայի մասին յեղած հարցում Գերմանիային ղեջումներ անելու անհրաժեշտութիւնը, վորպէսզի ապահովված լինի Գերմանիայի պաշտպանութեամբ իր ավանտյուրաներում՝ այլ կետերում: Ավստրիան այստեղ «մանրուն

դրամ» հանդիսացավ Իտալիայի ու Գերմանիայի միջև յեղած դործարքում:

Այս դեպքերն Ավստրիայում վառ ապացույց են այն բանի, վոր թույլ յերկրների համար անհուսալի յե պաշտպանել իր անկախութիւնը, հենվելով մի Փաշիտական ագրեսորի վրա ընդդէմ մյուսի: Ավստրիայի կողմնորոշումը դեպի Իտալիան, այն հաշիւները, թե կստանա Իտալիայից պաշտպանութիւն ե ոգնութիւն ընդդէմ Գերմանիայի, հաշիւներ, վորոնք այժմ այնպիսի պարտութիւն կրեցին, այդ բանի վառ ապացույց են հանդիսանում:

Անգլիան ու Ֆրանսիան ավստրիական դեպքերում զրավում են չմիջամտելու դերք, վորը ըստ եյութան՝ ագրեսորին ուղղակի աջակցութիւն ե հանդիսանում: Բրիտանական կառավարութիւնը, վորը Փաշիտական պետութիւնների հետ համաձայնութեան բացահայտ ուղղութիւնն ե բռնել, այդ դեպքերին վերաբերվեց բացահայտորեն բարյացակամ կերպով: Անգլիական կառավարութեան պաշտոնական որգան՝ «Թայմս»-ը միանգամայն աներկմտորեն հավանութիւն ե տալիս Գերմանիայի ագրեսիվ քաղաքականութեանը: «Թայմս»-ի՝ սույն թվի փետրվարի 17-ի առաջնորդողում մենք գտնում ենք Ավստրիայում՝ գերմանական ագրեսիայի հետեյալ գնահատականը.

«Այնպիսի եքսպանսիա, վորը նշանակում ե դերմանական՝ վորպէս մեծ, բարձր կազմակերպված արդյունարեւական պետութեան՝ տնտեսական գերազանցութեան վրա հիմնված գերմանական ազդեցութեան լայնացում... այդ մտքով առած եքսպանսիային Մեծ Բրիտանիան հակազդեցութիւն չպետք ե ցույց տա»:

Չմիջամտելու հենց նույնպիսի դերք դրաւում է, ըստ ելուծյան, նաև Ֆրանսիան: Այս ամենը Հիտլերին հնարավորութիւն տւեց Ավստրիան դրաւելու իրա- գործմանը ձեռնամուխ լինելու:

Գերմանական Փաշիզմը վոչ-պարզամտորեն եր ձգտում դրաւել Ավստրիան: Այդ յերկիրը նշանակելի բնական հարստութիւններ ունի: Նրա ընդերքը պա- րունակում են ոգտակար հանածոներ, վորոնք ծառա- յում են վորպես հումք ռազմական արդյունաբերու- թյան համար՝ քարածուխ, յերկաթ, արճիճ, ցինկ, պղինձ և այլն: Ավստրիայի դարգացած դուղատնտե- սութիւնը պետք է վոչ-անկարելորդ ոժանդակութիւն հանդիսանա Փաշիստական Գերմանիայի համար: Հզոր արդյունաբերութիւնը, առաջին հերթին մեքենաշինա- կան ու ռազմական ձեռնարկութիւնները ավելացնում են «մեծ» պատերազմի նախապատրաստումն արագաց- նելու հնարավորութիւնները, պատերազմ, վորի մա- սին յերազում է գերմանական Փաշիզմը: Վերջապես, Ավստրիան լրացուցիչ մարդկային ռեզերվ է Փաշիս- տական Գերմանիայի համար: Տէրանալով Ավստրիա- յին, Հիտլերը իր բանակը պատերազմի ժամանակ կա- րող է աւելացնել ևս կես միլիոն մարդով:

Բայց ամենակարեւորն այն է, վոր գերմանական Փաշիզմը չի սահմանափակւում միմիայն Ավստրիայի դրաւումով: Այդ առաջին քայլն է Կենտրոնական և Հարավ-արեւելյան Յեւրոպայի մյուս յերկրները վրա հետադա հարձակման: Անմիջական սպառնալիքի տակ հանդիսացան Չեխոսլովակիան, Հունգարիան, Ռումի- նիան, բալկանյան յերկրները: Հետագա դեպքերը՝ գերմանական զորքերի շարունակվող Կենտրոնացումը

չեխոսլովակյան սահմանի վրա, գերմանական Փաշիզ- մի հենլեյնական դործակալության քայքայիչ աշխա- տանքը Չեխոսլովակիայում և այլն՝ ցույց տվին, վոր Հիտլերը իր առաջ խնդիր է դրել՝ դրաւել Չեխոսլո- վակիան, զրկել նրա ժողովուրդներին անկախութիւ- նից ու ազատութիւնից:

Անգլիայի իմպերիալիստական, ռեակցիոն բուր- ժուազիայի կողմից խրախուսւած, միջանի բուրժուա- կան դեմոկրատական պետութիւնների կողմից ադ- րեսիայի թողտվությամբ, գերմանական Փաշիզմը արագ չըջում է Յեւրոպան՝ պատերազմի ջահը ձեռ- քին: Ավստրիական դեպքերի որինակը ակնհայտորեն ցույց է տալիս, թե ինչպես անարգել կերպով՝ Փաշիս- տական ադրեսորները շարունակում են զավթումներ Քաղաքականութիւնը, պատերազմի քաղաքականու- թիւնը:

Պատերազմի սպառնալիքը կախվել է Յեւրոպայի վրա, ամբողջ աշխարհի վրա:

Բոլոր նրանք, ում համար թանգ են խաղաղու- թյան շահերը, պետք է հիշեն վերջին ժամանակս Կենտրոնական Յեւրոպայում տեղի ունեցած դեպքերի խմատը:

Խորհրդային ժողովուրդը զգաստորեն հաշիլի յե առնում պատերազմի աճող սպառնալիքը:

Խորհրդային կառավարութիւնը նորեքս դարձյալ ընդգծեց իր պատրաստակամութիւնը՝ հանդես գալ հանուն խաղաղության պաշտպանության: Ոտարեր- կրյա ժուռնալիստներին ուղղած իր հայտարարության մեջ՝ մարտի 17-ին ընկ. Լիտվինովը խորհրդային կա- ռավարության անունից հայտնեց.

«Այժմյան միջազգային դրությունները բոլոր խաղաղասեր պետութիւններին առաջ, և հատկապես խոշոր տերութիւններին առաջ, նրանց պատասխանատւության հարցն և դնում Յեւրոպայի ժողովուրդներին հետագա ճակատագրի համար, և վոչ միայն Յեւրոպայի: Խորհրդային կառավարութիւնը գիտակցում և այդ պատասխանատւության իր բաժինը, նա գիտակցում և նույնպես այն պարտականութիւնները, վորոնք բղխում են իրեն համար Լիգայի կանոնադրութիւնից, Իրիան-Կելլոգի պակտից և Վոխադարձ ոգնության պայմանագրերից, վոր կնքել և նա Ֆրանսիայի ու Չեխոսլովակիայի հետ, յետ խորհրդային կառավարության անունից կարող եմ հայտարարել, վոր նա իր կողմից առաջվա պես պատրաստ և մասնակցելու կուլեկտիվ այն գործողութիւններին, վորոնք կվորոշվեն իրեն հետ մեկտեղ և վորոնք նպատակ կունենային դադարեցնելու ագրեսիայի հետագա զարգացումը և վերացնելու նոր համաշխարհային սպանդի աճող վտանգը: Խորհրդային կառավարութիւնը համաձայն և Ազգերի Լիգայում կամ նրանից դուրս մյուս տերութիւններին հետ միասին անմիջապես քննության առնել հանգամանքների թելադրած պրակտիկ միջոցառումները: Վաղը կարող և արդեն ուշ լինել, բայց այսօր դրա ժամանակը դեռ չի անցել, յետք բոլոր պետութիւնները, հատկապես մեծ տերութիւնները, ամուր աներկմիտ դիրք գրավեն՝ խաղաղութիւնը կուլեկտիվ կերպով փրկելու պրոբլեմի նկատմամբ»:

Խաղաղության բոլոր բարեկամների կողմից բեր-
կրանքով ընդունված այս հայտարարությունը մի ան-
գամ ևս ընդգծեց ԽՍՀՄ դերը՝ վերպես ավանդարդի՝

Ֆաշիստական ազդեցությունների դեմ մղվող պայքարում,
հանուն խաղաղության ու ժողովուրդների ազատու-
թյան:

ԽՄԾՄ քաղաքականությունն անփոփոխ կերպով
հանդիսացել է ե կհանդիսանա խաղաղության քաղա-
քականություն, քաղաքականություն՝ ակտիվորեն
պաշտպանելու բոլոր նրանց, ովքեր իրականում պայ-
քարում են սպառնացող պատերազմի դեմ:

Դրա հետ մեկտեղ մենք այսուհետև ել կամրացնենք իրոհրդային Միության պաշտպանունակությունը, վերաբերվել պատերազմի վրձ մի սպառնալիք մեկ պատանգավոր չլինի:

Մատթեոս Ե. Երանան Երանան
Մատթեոս Ե. Երանան Երանան
Մատթեոս Ե. Երանան Երանան
Մատթեոս Ե. Երանան Երանան
Մատթեոս Ե. Երանան Երանան

Handwritten notes in a cursive script, likely from a manuscript or ledger.

Handwritten text in a cursive script, likely a signature or a name, written on a piece of paper with horizontal lines.

Թարգմ. Ռուզան Վարդապետյան
Խմբագիր Վ. Փինաշյան
Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան
Սրբագրիչ Հ. Մամվելյան
Կոնտրոլ սրբագրիչ Լ. Արովյան

Դրավիտի լիազոր № 4.—3286, հրատ. № 576

Պատվեր № 89, Տիրաժ 5.000

Հանձնված է արտադրության 13/V 1938 թ.

Ստորագրված է տպագրելու 27/V 1938 թ.

Գինը 45 կ.

Պետհրատ—Քաղաքական գրականության հրատարակչության
տպարան, Յերևան, Արավերդյան № 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0191981

309

ԳԻՆԸ 45 Կ.

Ա. ԲՈՅԴԵՍ
ՏՈՅԻՏԻԱ Վ ԴԵՐՄԱՆԻԻ
Ի ԱՎՏՐԻԻ

Արմգիւզ—Իւտաւիտւո ղոլիտ. ղիտերաւուր
Երեւան, 1938